

AM 2,9-12 ADRESNĚ ČI NEADRESNĚ?

Již mnohokrát k nám dolehlo z četby Písma hromování proroků: stížnosti na (Izraelský) lid, na jeho bezbožnost, nespravedlivost, na zanedbávání bohoslužby a co ještě jiného. A abychom měli před očima konkrétní příklad, vezměme si třeba tohle (Am 2,9-12)

Já jsem zničil před nimi Emorejce vysoké jako cedry a pevné jako duby. Zničil jsem je od koruny až ke kořenům. Já jsem vás vyvedl z egyptské země, vodil jsem vás čtyřicet let po poušti a pak jste obsadili emorejskou zemi. Z vašich synů jsem povolával proroky, z vašich jinochů nazíry. Není tomu tak, synové Izraele? - To je výrok Hospodinův. - Avšak vy jste dávali nazírům pít víno a prorokům jste přikazovali: "Neprorokujte!"

Slyšeli jsme takových výtek už mnoho – ale k srdci si je bereme pramálo. To má několik důvodů. Asi nepovrchnější výmluvou je, že to přeci bylo určeno jiným lidem v jiné době, době dávno minulé, lidem, se kterými my nyní nemáme nic společného. To je námitka poměrně jednoduše vyvratitelná, už poukazem na fakt, že 1) tyto výtky jsou v Bibli a že Bible má alespoň pro věřící křesťany stále aktuální platnost, a navíc – 2) když se tyto pasáže čtou ve shromáždění, nebo jsou dokonce zařazeny jako doporučené perikopy, není to určitě jen jako historická reference; takže poctivý křesťan si asi nějak uvědomí, že by se to „mělo týkat i nás“. Ale i přes tento pocit to v něm asi větší odezvu nevyvolá.

O kus dál nás posune následující úvaha: Důvodem nepřijetí některých výtek může být i jejich absolutní, člověku nepřizpůsobený rozměr: Řekne-li se: „Jste národ ožralů“, nebo

„národ zlodějů“ (v prorocké mluvě by to bylo bez toho „národa“, jen „ožralové“ nebo „zloději“), člověk cítí, že to na něj nějak nesedí, poněvadž třeba zrovna on takový není. Ale zmíněné kolektivní soudy (skoro vždy jsou v nadsázce) je třeba číst tak, že „je u vás více ožralů/zlodějů než je záhodno/než je normální“. Jestliže si tedy takovou výtku zracionalizujeme, musíme se zeptat, čím to, že takovýto jev mezi námi, v naší společnosti nastává. A nežádka bedlivější analýzou dojdeme k tomu, co se klasicky nazývá paradoxem obecní pastviny (Když pastvina uživí n koz, uživí taky $n+1$ koz, a já tam tu svou můžu přidat; komukoli, kdo měl na škole matematickou indukci, musí být zřejmé, že z této premisy vyplývá nekonečnost obecní pastviny, a ta jistě nekonečná není...) Tímto nebo jiným podobným způsobem musíme uznat, že i mé, možná napohled nepřiliš škodlivé a odsouzeníhodné chování tento fenomén spoluvytváří. Tedy: Nenadávej na zrcadlo, když máš křivou hubu. Také se říká: „Co je malé, to je hezké“; avšak z mnoha malých nevinností a podvůdků, může vyrůst něco velmi ošklivého. Platí to ovšem také naopak: *Bude-li každý nás z křemene, je celý národ z fládrů*, učili jsme se na škole recitovat. Ba víc. Drobná změna osobní „tvrdoosti“ jednotlivce, masivně aplikovaná, má veliké sociologické důsledky pro celou společnost – takže by pro začátek stačilo, kdybychom nebyli z mastku...

Přesto si však myslím, že ani taková úvaha nepřebije naši nechuť naslouchat výtkám kolektivního typu, neboť právě předevedená argumentace je sice platnou racionalizací problému; ale skutečné důvody oné nechuti leží hlouběji. Důvodů, které inhibují působení tohoto a podobných textů je totiž více a tím psychologicky nejdůležitějším je asi následující: Když se něco vytýká *nám*, přeci to neznamená, že se to vytýká *mně*. Vždyť kolikrát jen nadáváme na své bližní: „Všichni jsou...“, nebo i „Vy jste...“, ale do toho „všichni“ *sebe* nikdy nepočítáme. To je samozřejmě jak nelogické, tak

nespravedlivé, má to však dobrý důvod: naši individualitu. Pocit a vědomí individuality, které v nás v novověku vykvetly, jsou velice silné a brání nám být jen tak ztotožnění s nějakou kolektivní masou: Já, já jsem přece někdo úplně zvláštní, nejsem kolečko ve stroji, číslo do počtu, voják/konzument/zákazník/pacient č. xxxxxx (v ČR je to číslo ovšem aspoň šestimístné! – ale kolik je to na světě?!). A v tomto svém pocitu máme jistě pravdu! Je ovšem pak jak nelogické, tak nespravedlivé, když projikujeme onu kletbu kolektivity, již se my sami za každou cenu snažíme uniknout, na jiné, na ostatní. Je to ovšemže nevědomé. Ale naše nevědomí právě tak funguje: My ve svém vědomí jsme a chceme být individualitou, naše nevědomí však ví, že je tomu tak jen z malinké části, a že v mnohém, ouvej, podléháme vášním, pudům a praobrazcům kolektivně sdíleným. A nevědomí učiní své: nenavážeme-li se svojí kolektivní psýché kontakt a rozhovor, předvede nám svůj obsah jako na projekčním plátně někde jinde – na druhých. Nelogická asymetrie je tak psychologicky zdůvodněna: Nám „vy“ nikdo říci nemůže, my však říkáme ostatním „vy“ velmi často.

Ještě před nemnoha sty lety byla však zde situace velmi odlišná: Lidské já ještě nebylo tolik vynořeno z kolektivní duše a vnímalo také jako část celku; mělo „kolektivní pocity“ (I dnes to občas ještě lehounce zacítíme v politicky a životně vypjatých chvílích života národa, kdy je velké množství lidí shromážděno na jednom místě; takové momenty – především z let 1989-90 a 1968-70 - si však mladí lidé již nepamatují). A tak chvála, čest, bolest i výtka mohly být v jistých situacích určeny všem; na všechny se rozprostřely a všichni je vnímali. To je tedy druhý a podstatnější důvod, proč k nám takovéto prorocké texty již nemluví: není již v nás to, co oslovovaly.

Text, který jsem uvedl v záhlaví, má však oproti běžným prorockým textům jednu zvláštnost: Pán, Hospodin, tu mluví přímo a přímo Izraele oslovuje: Říká: „Já jsem zničil...“, „Já

jsem vás vyvedl...“. Nějaké veliké, silné, osobní „já“ zde mluví..., a ke komu? Já může mluvit opět jen k já. Mluví ke kolektivnímu já izraelského národa a na základě předchozí úvahy si můžeme být jisti, že mu *bylo* rozuměno.

Ale dnes, můžeme *dnes* mluvit ke „kolektivnímu já českého národa“? Bezpochyby ne. Ono to přestalo být možné už poměrně dávno. Znamená to tedy, že boží hlas už dnes nemůže k lidem dolehnout? Ne. Božské já již nemůže mluvit ke kolektivnímu lidskému já, ale člověk je stále schopen zaslechnout hlas boží - pokud k němu mluví z lidského já. Poslechněme si toto:

Popule meus, quid feci tibi, aut in quo contristavi te?... Ego propter te flagellavi Aegyptum cum primogenitis suis, et tu me flagellatum tradidisti. ... (Lide můj, co jsem ti učinil, čím jsem tě zarmoutil?... Já jsem pro tebe bil Egypt s jeho prvorození, ale tys mě vydal bití.... Já jsem tě vyvedl z Egypta a zalil faraóna Rudým mořem a tys mě přivedl a vydal kněžským knížatům.... Já jsem tě napojil spásnou vodou ze skály, a tys mě napojil žlučí a octem. Já jsem pro tebe pobil Kananejské krále, a ty jsi bil třtinou hlavu mou.... Já jsem ti dal žezlo vladařské, a tys dal na mou hlavu korunu z trní.... Já jsem tě vyvýšil mocnou silou, a tys mě pověsil na mučidla kříže.)

To je výběr z takzvaných *improperií*, které jsou už po dráhou dobu součástí velkopáteční liturgie západní církve. Jejich souvztažnost s prorockými texty včetně onoho zde citovaného je očividná, přesto mluví jinak, jinou řečí – mluví k jednotlivci. Na začátku je sice ještě zmíněn a osloven lid, avšak tím, že k němu mluví člověk – trpící Kristus, nemluví k němu abstraktně, ale konkrétně ke každému jednotlivci. Vždyť to zcela jistě byli jednotlivci, jejichž ruce zasazovaly Kristu rány, něčí konkrétní ruce ho přibily na kříž a vrazily mu na hlavu tu

posměšnou korunu. A přesně ve stejném duchu se nesou křesťanské rozjímavé texty, které se začínají objevovat ve středověku, Vrcholem nicméně takovéto zosobnění dosahuje v 17. století, a to kupodivu na obou stranách tehdy velice silně rozděleného západního křesťanstva: Podobným způsobem rozjímají o Kristu protestantští pietisté; ale také u jejich protivníků, Jezuitů je takovéto zosobnění, provázené aktivní imaginací a třeba i fantazijním přibarvením, základní duchovní metodou. Tím, že Bůh přestal mluvit svými vlastními ústy (tedy skrze proroky), že již nemluví „hlasem hromu“, ba dokonce ani oním „hlasem tichým“, který slyšel Eliáš, ale promlouvá hlasem lidským, tím že se boží slovo vtělilo v člověka, může mluvit k lidem i nadále a oni je mohou slyšet a mohou mu rozumět.

Mnozí dnes říkají, že pietistická, nebo obecněji barokní zbožnost dnes již k nikomu nemluví a neposune nás nikam dál. Máme ale místo ní něco lepšího, čím bychom se mohli vztáhnout k božskému světu? Máme nějaký jiný modus, v němž by naše já mohlo být oslovováno duchovním světem a rezonovat s ním? Je zde něco, co by takovým způsobem zasáhlo CELÉHO člověka (a nikoli třeba pouze jeho rozum)? Já bohužel žádnou pozitivní odpověď - alespoň v rámci křesťanství – nevidím.